

Смерницький Д. В.,
*доктор юридичних наук, старший дослідник,
заступник директора Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ВИДУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

LEGAL PROVISION OF TECHNICAL REGULATION AS A KIND OF SCIENTIFIC ACTIVITY

У статті розглянуто правове забезпечення сфери технічного регулювання як одного з виду наукової діяльності. Встановлено, що наукова діяльність це – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату визначають як наукову (науково-технічну) роботу основним видом якої є, в тому числі, науково-дослідна робота, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання. Науковий результат, одержаний в процесі прикладних наукових досліджень може бути у формі проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів. Визначено, що в сфері технічного регулювання до нормативно-правових документів відносяться переважно технічні регламенти. Технічний регламент це – нормативно-правовий акт, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, додержання яких є обов'язковим. До нормативних документів щодо забезпечення технічного регулювання відносять документи, що встановлюють правила, настанови чи характеристики щодо діяльності або її результатів, а саме: національні стандарти та кодекси усталеної практики, прийняті національним органом стандартизації; стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію. Національні стандарти, кодекси усталеної практики та зміни до них розробляються на основі наукових досягнень, знань і практики. Досліджено, що технічне регулювання, визначене як правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю), можна віднести загалом до виду наукової діяльності в рамках якої розробляються відповідні нормативно-правові акти та нормативні документи.

Ключові слова: *науково-технічна діяльність, науково-дослідна робота, технічні регламенти, стандарти, кодекси усталеної практики, технічні умови.*

The article considers the legal support of technical regulation as a type of scientific activity. It is established that scientific activity is an intellectual creative activity aimed at obtaining new knowledge and (or) finding ways to apply them, the main types of which are basic and applied research. Scientific research and scientific and technical (experimental) developments conducted in order to obtain scientific, scientific and technical (applied) results are defined as scientific (scientific and technical) work, the main type of which is, including research work, as well as other work related to bringing new scientific and scientific and technical knowledge to the stage of practical use. The scientific result obtained in the process of applied scientific research may be in the form of a draft legal act, regulatory document or scientific and methodological documents. It is determined that in the field of technical regulation the normative-legal documents are mainly technical regulations. A technical regulation is a legal act that defines the characteristics of products or related processes and methods of production, including the relevant administrative provisions, compliance with which is mandatory. Regulatory documents to ensure technical regulation include documents that establish rules, guidelines or characteristics for the activity or its results, namely: national standards and codes of practice adopted by the national standardization body; standards, codes of practice and technical conditions adopted by enterprises, institutions and organizations that carry out standardization. National standards, codes of practice and changes to them are developed on the basis of scientific achievements, knowledge and practice. It is investigated that technical regulation, defined as legal regulation of relations in the field of definition

and fulfillment of obligatory requirements to product characteristics or related processes and production methods, as well as verification of their observance by conformity assessment and / or state market supervision and control non-food products or other types of state supervision (control), can be attributed in general to the type of scientific activity in which the relevant regulations and regulations are developed.

Key words: *scientific and technical activity, research work, technical regulations, standards, codes of established practice, technical conditions.*

Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до науково-технічної продукції здійснюється органами виконавчої влади, іншими державними установами та організаціями згідно зі встановленими правовими нормами щодо організації та правового забезпечення зазначеної сфери суспільних відносин [1, с. 370].

Вимоги до науково-технічної продукції можна поділити на обов'язкові та необов'язкові. Обов'язкові вимоги – це вимоги, які сформовані на основі багаторічного суспільного досвіду щодо експлуатації, використання, застосування певної технічної продукції та її впливу на суспільне життя. До обов'язкових вимог, зазвичай, належать вимоги безпеки стосовно користувача та навколишнього середовища. Також сюди можуть бути віднесені специфічні якості продукції (наприклад військової), які забезпечують її підвищену якість та надійність (тривалий експлуатаційний термін, набута якість протистояти несприятливим умовам експлуатації, економія матеріальних ресурсів та ін.) при використанні.

До не обов'язкових параметрів продукції, але бажаних можна віднести ті параметри, які теж сформувалися завдяки суспільному досвіду щодо використання однотипної продукції за багато років, але ці параметри прямо не пов'язані з безпекою продукції, а лише підвищують якість, технологічність, економію матеріальних та фінансових ресурсів при виготовленні та експлуатації продукції [2, с. 100].

Розглянемо технічне регулювання як складову наукової діяльності та її правове регулювання.

Виникненню сфери технічного регулювання ми передовсім завдячуємо саме правам людини на безпечні та якісні товари та послуги. Тобто ми вважаємо, що зазначена сфера має забезпечуватися та забезпечується державним регулюванням, а точніше – адміністративним правом. Завдяки встановленню адміністративно-правових норм і створюється система технічного регулювання, яка, відповідно, впливає, як наслідок, на госпо-

дарське право, норми якого забезпечують відносини у сфері господарської діяльності, пов'язані з розробленням, виготовленням, випуском та реалізацією продукції та послуг для задоволення споживчого попиту суспільства у відповідній сфері [2, с. 101].

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукова діяльність це – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [3].

Наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату визначають як наукову (науково-технічну) роботу основним видом якої є, в тому числі, науково-дослідна робота, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання.

Проведення науково-дослідних робіт у загальному регламентується національним стандартом України ДСТУ 3973-2000 «Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення» [4]. Основним завданням, що визначає зміст і характер науково-дослідної роботи, є створення наукових та науково-технічних обґрунтувань на базі ефективних досліджень для прийняття рішень стосовно розроблення стандартів, проектів настанов, нормативних і прогнозно-аналітичних документів.

Науковий результат, одержаний в процесі прикладних наукових досліджень може бути у формі проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів [3].

Отже, проекти нормативно-правових актів, нормативних документів або науково-методичних документів, які створені на базі наукових чи науково-технічних досліджень та мають наукову

складову можуть вважатися науковим результатом. Зазвичай розробка зазначених документів здійснюється в рамках проведення науково-дослідних робіт.

У сфері технічного регулювання до нормативно-правових документів відносяться переважно технічні регламенти.

Технічний регламент згідно ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» це – нормативно-правовий акт, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, додержання яких є обов'язковим. Він може також включати або виключно стосуватися вимог до термінології, позначень, пакування, маркування чи етикетування в тій мірі, в якій вони застосовуються до продукції, процесу або методу виробництва [5].

До нормативних документів щодо забезпечення технічного регулювання відносять, як визначено Законом України «Про стандартизацію», документи, що встановлюють правила, настанови чи характеристики щодо діяльності або її результатів, а саме: національні стандарти та кодекси ustalеної практики, прийняті національним органом стандартизації; стандарти, кодекси ustalеної практики та технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію [6].

Стандарт визначено як нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Кодекс ustalеної практики це – нормативний документ, що містить рекомендації щодо практик чи процедур проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування або експлуатації обладнання, конструкцій чи виробів.

А технічні умови – нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна відповідати продукція, процес або послуга, та визначає процедури, за допомогою яких може бути встановлено, чи дотримані такі вимоги [6].

Для розробки зазначених нормативних документів в сфері технічного регулювання створюються технічні комітети стандартизації, які

є відповідно до ст. 15 Закону України «Про стандартизацію» формою співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації і виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації. До роботи в технічних комітетах стандартизації залучаються представники наукових установ та навчальних закладів, науково-технічних та інженерних товариств (спілок), провідні науковці і фахівці.

Національні стандарти, кодекси ustalеної практики та зміни до них розробляються на основі наукових досягнень, знань і практики. А Національний орган стандартизації організовує та координує діяльність з проведення перевірки національних стандартів та кодексів ustalеної практики на відповідність рівню розвитку науки і техніки.

В той же час національний стандарт та кодекс ustalеної практики можуть розроблятися на продукцію, що є об'єктом стандартизації та одночасно об'єктом інтелектуальної або промислової власності, якщо Національний орган стандартизації отримав дозвіл від власника прав на продукцію в установленому законом порядку [6].

Як зазначає М.М.Пархоменко, стандартизація та сертифікація є специфічними засобами регулювання господарської діяльності й водночас складовими національної системи технічного регулювання [7, с. 19].

Отже, технічне регулювання, яке у відповідності до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [5] визначено як правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю), можна віднести загалом до виду наукової діяльності в рамках якої розробляються відповідні нормативно-правові акти та нормативні документи.

Крім того, на наш погляд, технічне регулювання було більш правильно віднести до науково-технічної діяльності, яка спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем,

основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки [3], результатом якої теж можуть бути проекти нормативно-правових актів, нормативних документів або науково-методичних документів тощо.

Правове забезпечення технічного регулювання як виду науково-технічної діяльності регламентується законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3], «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [5],

«Про стандартизацію» [6], «Про метрологію та метрологічну діяльність» [8], іншими нормативно-правовими актами.

Також, відповідно до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі [9] та прагнення України до членства в Європейському Союзі необхідно у стислі терміни привести вітчизняні нормативно-правові акти й нормативні документи у сфері технічного регулювання у відповідність до європейського законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Смерницький Д.В. Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні : дис. ... док. юрид. наук. : 12.00.07. Київ, 2020. 636 с.
2. Смерницький Д.В. Обов'язкові вимоги до науково-технічної продукції: адміністративно-правове регулювання. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 2). С. 100–104.
3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
4. ДСТУ 3973-2000. Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення: Національний стандарт України.
5. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 96.
6. Про стандартизацію : Закон України від 5 червня 2014 р. № 1315-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 1058.
7. Пархоменко М.М. Господарсько-правові засоби забезпечення якості продукції в Україні. *Економіка та право*. 2009. № 2. С. 19–24.
8. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 5 червня 2014 р. № 1314-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 30. Ст. 1008.
9. Про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі : Угода ТБТ СОТ від 15 квітня 1994 року. Документ 981_008.